

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 380

Unia Europejska w 10 lat po największym rozszerzeniu

Redaktorzy naukowi
Ewa Pancer-Cybulska
Ewa Szostak

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2015

Redaktor Wydawnictwa: Teresa Zielińska
Redaktor techniczny i korektor: Barbara Łopusiewicz
Łamanie: Adam Dębski
Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się
na stronach internetowych Wydawnictwa
www.pracnaukowe.ue.wroc.pl
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2015

ISSN 1899-3192
ISBN 978-83-7695-439-4

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk i oprawa:
EXPOL, P. Rybiński, J. Dąbek, sp.j.
ul. Brzeska 4, 87-800 Włocławek

Spis treści

Wstęp.....	11
------------	----

Część 1. Procesy rozwojowe krajów i regionów Europy – konwergencja czy dywergencja?

Jan Borowiec: Konwergencja regionalna w Unii Europejskiej.....	15
Leszek Cybulski: Dywergencja rozwoju regionalnego w krajach UE po 2000 roku a polityka spójności.....	26
Zofia Hasińska: Regionalne zróżnicowanie zmian zatrudnienia w Polsce w okresie integracji europejskiej	39
Jarosław M. Nazarczuk: Kryzys gospodarczy a zróżnicowanie regionalne w UE.....	50
Pasquale Tridico: Ten years after the accession of Central and Eastern Europe countries in the EU: evaluation in comparison to the transition in former Soviet Republic.....	60
Zhanna Tsaurkubule, Alevtina Vishnevskaja: Some aspects of economic development of the Latvian market during 10 years of its membership in the European Union.....	82
Dilara Usmanova: Enhancement of the methodological and systematic founda- tion for monitoring socio-economic developments in Latvian regions..	94
Agnieszka Wojewódzka-Wiewiórska: Zmiany poziomu rozwoju społecz- no-ekonomicznego powiatów w Polsce a pozyskiwanie środków z UE....	102

Część 2. Polityka spójności społecznej, gospodarczej i terytorialnej jako narzędzie rozwoju Unii Europejskiej

Wojciech Bożek: Znaczenie i wysokość środków pochodzących z budżetu Unii Europejskiej jako kategorii środków publicznych.....	117
Krystian Heffner, Piotr Gibas: Polityka spójności UE a obszary funkcyjnal- ne centrów regionalnych w Polsce.....	127
Natalia Konopińska: Polityka spójności a obszary górskie na przykładzie programu „Alpine Space”.....	139
Joanna Kudelko: Nowy model europejskiej polityki spójności i jego możli- we konsekwencje dla rozwoju społeczno-gospodarczego w Polsce.....	150
Marek Pieniążek, Dominika Rogalińska: Statystyka publiczna w procesie monitorowania wymiaru terytorialnego polityki spójności	158

Magdalena Pronobis: Fundusze strukturalne w roli kapitału wysokiego ryzyka: skala i przesłanki interwencji.....	166
--	-----

Część 3. Beneficjenci polityki spójności

Adam A. Ambroziak: Prawne i ekonomiczne aspekty pomocy regionalnej w Polsce po akcesji do UE.....	177
Maria Bucka: Rozwój małych i średnich przedsiębiorstw w okresie realizacji polityki spójności w 2007-2013	189
Barbara Kryk: Rozwój przedsiębiorczości kobiet w Polsce jako wyraz realizacji unijnej polityki równości	197
Paweł Mańczyk: Opodatkowanie pomocy finansowej z Funduszu Spójności	207
Beata Skubiak: Czy fundusze strukturalne rozwijają województwo zachodniopomorskie?.....	215
Justyna Socińska: Rola i znaczenie Programu Leader w rozwoju obszarów wiejskich w latach 2007-2013 na przykładzie województwa opolskiego ..	225
Piotr Szamrowski, Adam Pawlewicz: Praktyczne aspekty wdrażania podejścia Leader na przykładzie Lokalnych Grup Działania i Lokalnych Grup Rybackich funkcjonujących w województwie warmińsko-mazurskim.....	233
Katarzyna Tracz-Krupa: Analiza wpływu Europejskiego Funduszu Społecznego na rozwój zasobów ludzkich w Polsce	245
Anna Tutak: Zmiany w podejściu do świadczenia usług szkoleniowych w ramach EFS w latach 2004-2013	256
Magdalena Wojarska, Izabela Zabielska: Samorząd lokalny jako beneficjent funduszy unijnych (na przykładzie gmin województwa warmińsko-mazurskiego)	266

Część 4. Wiedza i innowacje a polityka spójności Unii Europejskiej

Małgorzata Dziembala: Wspieranie inteligentnych specjalizacji regionów w Unii Europejskiej w warunkach globalizacji	279
Dorota Kwiatkowska-Ciotucha: Programy rozwojowe uczelni szansą wzbogacenia oferty i podniesienia jakości kształcenia w polskich szkołach wyższych	289
Dorota Murzyn: Innowacyjność w polityce spójności Unii Europejskiej.....	301
Aleksandra Nowakowska: Inteligentne specjalizacje regionalne – nowa idea i wyzwanie dla polityki regionalnej	310
Agata Surówka: Innowacyjność województw Polski Wschodniej na tle kraju	319

Nataliya Tyuleneva, Anastasia Lisnyak: Social and economic development of regions based on cluster programs: European and Russian experience .	327
Monika Zadrożniak: Wyrównywanie szans edukacyjnych w ramach polityki spójności jako kierunek poprawy jakości życia mieszkańców obszarów wiejskich w Polsce	334

Część 5. Problemy rozwoju regionalnego

Bernadeta Baran: Terytorialne odniesienie działań rozwojowych w Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego	345
Aranka Ignasiak-Szulc, Ireneusz Jaźwiński: Pozycja ustrojowa samorządu województwa w kontekście jego roli w polityce rozwoju w Polsce	356
Łukasz Olipra: Dostępność usług transportu lotniczego jako czynnik lokalizacji inwestycji zagranicznych na Dolnym Śląsku.....	368
Ewa Pancer-Cybulska: Europejskie Ugrupowania Współpracy Terytorialnej (EUWT) w pakiecie legislacyjnym na okres programowania 2014-2020	383
Ewa Szostak: Umowa Partnerstwa a Regionalny Program Operacyjny dla Dolnego Śląska na lata 2014-2020	394
Paweł Wacek: Rozwój gospodarczy a systemy transportowe regionów Polski.....	406
Alicja Zakrzewska-Półtorak: Wybrane aspekty rozwoju społeczno-gospodarczego i przestrzennego województwa dolnośląskiego po wejściu do Unii Europejskiej.....	416

Część 6. Rozwój społeczno-gospodarczy w Europie i problemy integracji

Iwo Augustyński: Struktura zadłużenia firm polskich na tle wybranych krajów europejskich na tle kryzysu z 2008 roku	429
Tetiana Girchenko: Formation of competitiveness of Ukrainian banks under the influence of foreign capital	443
Zbigniew Jurczyk, Barbara Majewska-Jurczyk: Model ochrony konsumentów w Unii Europejskiej	453
Danuta Kabat-Rudnicka: Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego RP w kluczowych kwestiach integracji europejskiej. Uwagi na marginesie polskiego członkostwa w Unii Europejskiej	465
Lidia Kłos: Rzeczowy wymiar polityki spójności w rozwoju branży wodno-kanalizacyjnej w Polsce	472
Zbigniew Mikołajewicz: Bezpieczeństwo energetyczne w polityce spójności Unii Europejskiej	481

Danuta Milaszewicz: Jakość rządzenia a rozwój społeczno-gospodarczy w krajach UE	491
Anna Nowak, Katarzyna Domańska: Konkurencyjność rolnictwa Polski Wschodniej w aspekcie zrównoważonego rozwoju.....	501
Zhanna Tsaurkubule: Improving social policy of Latvia as a factor of sustainable development of the state.....	510
Grażyna Węgrzyn: Zmiany strukturalne na rynku pracy – modernizacja czy stagnacja?	525

Summaries

Jan Borowiec: Regional convergence in the European Union	25
Leszek Cybulski: Divergence of regional development in the EU after 2000 and Cohesion Policy.....	38
Zofia Hasińska: Regional differentiation of changes in employment in Poland in the period of EU integration.....	49
Jarosław M. Nazarczuk: Economic crisis and regional inequalities in the European Union.....	59
Pasquale Tridico: Dziesięć lat po przystąpieniu krajów centralnej i wschodniej Europy do Unii Europejskiej: porównanie z przemianami w byłym Związku Radzieckim	81
Zhanna Tsaurkubule, Alevtina Vishnevskaja: Wybrane aspekty rozwoju ekonomicznego rynku Łotwy w ciągu dziesięciu lat jej członkostwa w Unii Europejskiej.....	93
Dilara Usmanova: Udoskonalanie metodologicznej i systematycznej organizacji monitorowania rozwoju społeczno-ekonomicznego regionów łotewskich.....	101
Agnieszka Wojewódzka-Wiewiórska: Districts changes in the socio-economic development level in Poland and obtaining EU funds.....	113
Wojciech Bożek: Significance and amount of funds from the budget of the European Union as a category of public resources.....	126
Krystian Heffner, Piotr Gibas: EU cohesion policy and functional areas of regional centres in Poland	135
Natalia Konopińska: “Alpine Space Programme” as an example of implementation of cohesion policy in mountain areas	149
Joanna Kudelko: New model of the European cohesion policy and its implications for social and economic development in Poland.....	157
Marek Pieniążek, Dominika Rogalińska: Public statistics in the process of monitoring of territorial dimension of cohesion policy.....	165
Magdalena Pronobis: Structural funds as venture capital: scale and conditions for intervention.....	174

Adam A. Ambroziak: Legal and economic aspects of regional state aid in Poland after the accession to the EU	188
Maria Bucka: Development of small and medium-sized enterprises during the implementation of cohesion policy in 2007-2013	196
Barbara Kryk: Development of women's entrepreneurship in Poland as a form of EU policy implementation of gender equality and employment ...	206
Paweł Mańczyk: Taxation of the financial assistance from the Cohesion Fund	214
Beata Skubiak: Do the structural funds develop Western Pomerania?	224
Justyna Socińska: Role and importance of Leader in the development of rural areas in 2007-2013 on the example of the Opole Voivodeship	232
Piotr Szamrowski, Adam Pawlewicz: The practical aspects of the implementation of the LEADER approach on the example of the LAGs and Fisheries Local Action Groups operating in the Warmia and Mazury Voivodeship	243
Katarzyna Tracz-Krupa: Analysis of the European Social Fund impact on the human resource development in Poland	255
Anna Tutak: Changes in approach to training programs conducted under Europejski Fundusz Społeczny fund in years 2004-2013	264
Magdalena Wojarska, Izabela Zabielska: Local government as a beneficiary of EU funds (on the example of the municipalities of the Warmia and Mazury Voivodeship)	275
Małgorzata Dziembala: Supporting of smart specialization of regions in the European Union in a globalized market	288
Dorota Kwiatkowska-Ciotucha: Development programs of universities as an opportunity for developing educational offer and improving the quality of teaching at Polish universities	300
Dorota Murzyn: Innovativeness in EU cohesion policy	309
Aleksandra Nowakowska: Regional smart specializations – a new idea and a challenge for regional policy	318
Agata Surówka: Innovativeness of Eastern Poland voivodeships compared with other regions	326
Nataliya Tyuleneva, Anastasia Lisnyak: Rozwój społeczno-gospodarczy regionów na podstawie programów klastrowych: doświadczenia Unii Europejskiej i Rosji	333
Monika Zadrożniak: Equalization of educational opportunities within the framework of cohesion policy as a way to improve the quality of life for residents of rural areas in Poland	342
Bernadeta Baran: Territorial dimension in the development strategy for the Lower Silesian Voivodeship	355

Aranka Ignasiak-Szulc, Ireneusz Jaźwiński: Legal status of voivodeship self-government in the context of its role in the development policy in Poland	367
Lukasz Olipra: Accessibility of the air transport services as a determinant of foreign investments location in Lower Silesia.....	381
Ewa Pancer-Cybulska: European Groupings of Territorial Cooperation (EGTC) in the legislative package for the 2014-2020 programming period.....	393
Ewa Szostak: Partnership Agreement and Regional Operational Program for Lower Silesia for the years 2014-2020.....	405
Paweł Wacek: Economic development and Polish transportation systems.....	415
Alicja Zakrzewska-Półtorak: Selected aspects of socio-economic and spatial development of Lower Silesian voivodeship after joining the European Union	426
Iwo Augustyński: Comparison of the debt structure of Polish companies with selected EU member countries against the background of the financial crisis from 2008.....	442
Tetiana Girchenko: Kształtowanie się konkurencyjności banków ukraińskich pod wpływem obcego kapitału.....	452
Zbigniew Jurczyk, Barbara Majewska-Jurczyk: Model of consumer protection in the European Union.....	464
Danuta Kabat-Rudnicka: Polish Constitutional Court's jurisdiction on the key issues of the European integration. Remarks on Poland's membership in the European Union.....	471
Lidia Kłos: Material dimension of cohesion policy in the development of the water-sewage industry in Poland.....	480
Zbigniew Mikołajewicz: Energy security in the cohesion policy of the European Union.....	490
Danuta Miłaszewicz: Governance quality vs. socio-economic development in the European Union.....	500
Anna Nowak, Katarzyna Domańska: Sustainable development approach in agriculture competitiveness of Eastern Poland	509
Zhanna Tsaurkubule: Poprawa polityki społecznej Łotwy jako czynnik zrównoważonego rozwoju państwa.....	524
Grażyna Węgrzyn: Structural changes in the labour market – modernisation or stagnation?.....	534

Monika Zadroźniak

Uniwersytet Łódzki

WYRÓWNANIE SZANS EDUKACYJNYCH W RAMACH POLITYKI SPÓJNOŚCI JAKO KIERUNEK POPRAWY JAKOŚCI ŻYCIA MIESZKAŃCÓW OBSZARÓW WIEJSKICH W POLSCE

Streszczenie: Artykuł traktuje o istotności i przewadze polityki spójności na rzecz wsparcia obszarów wiejskich w zakresie wyrównywania szans edukacyjnych w kontekście poprawy jakości życia mieszkańców. Obszary wiejskie, posiadając swoją specyfikę i będąc kreowane przez subiektywne i obiektywne czynniki jakości życia, borykają się z dysproporcjami rozwojowymi w szerokim spektrum życia społeczno-gospodarczego. Wszelkie działania zmierzające do poprawy jakości życia są uzależnione w dużej mierze od zewnętrznych wpływów finansowych z Unii Europejskiej (UE). Niniejsze opracowanie wskazuje, iż niezależnie od ich wysokości tylko nieprzypadkowe, celowe działania decydują o efektywności realizowanych przyszłych i obecnych przedsięwzięć.

Słowa kluczowe: obszary wiejskie, jakość życia, wyrównywanie szans edukacyjnych, polityka spójności.

DOI: 10.15611/pn.2015.380.31

*Wychowywać dla jutra, przygotowywać do zmian,
do działania w zmieniającym się, pełnym sprzeczności świecie.*

Z. Kwieciński

1. Wstęp

Poprawa jakości życia na obszarach wiejskich w Polsce stanowi poważne wyzwanie dla polityki społeczno-gospodarczej regionów. Jakość życia, posiadającą wiele definicji, rozpatruje się w subiektywnym i obiektywnym ujęciu warunków życia mieszkańców. Jednocześnie obszary wiejskie¹ to miejsce, w którym środowisko przyrod-

¹ W ujęciu funkcjonalnym K. Górlach, K. Szafraniec, A. Rosner wymieniają kilka kategorii wsi. R. Przygodzka definiuje obszary wiejskie jako obszary o szczególnym znaczeniu dla kraju ze względu na środowisko przyrodnicze, zaspokajające nie tylko potrzeby żywnościowe.

nicze stanowi o jakości życia i warunkuje działalność społeczno-gospodarczą mieszkańców.

Współczesne obszary wiejskie kurczą się na rzecz stref podmiejskich, pogłębiając dysproporcje między gminami położonymi peryferyjnie. Lokalna tradycja i kultura, mimo postępujących przemian cywilizacyjnych, wciąż stanowi istotny punkt odniesienia, choć coraz trudniej zdefiniować kategorię pojęciową „wieś, wiejskość”. M. Halamska [2011] traktuje wieś jako część całości społeczeństwa, systemu społeczno-gospodarczego współczesnego świata. Rozwój obszarów wiejskich, a co za tym idzie poprawa jakości życia mieszkańców, wiąże się z zaspokojeniem potrzeb poprzez zapewnienie dostępu do podstawowych dóbr i usług publicznych. Wraz z infrastrukturą techniczną i społeczną na pierwszy plan wysuwa się wewnętrznie spójny system edukacji.

Wyrównywanie szans edukacyjnych [Kwieciński 2012] staje się wobec tego potężnym narzędziem w kreowaniu wizerunku polskiej wsi i kształtowaniu jakości życia mieszkańców. Z perspektywy jednostki możliwości zatrudnienia poza rolnictwem, powrotu czy wejścia kobiet na rynek pracy², w związku z objęciem edukacją przedszkolną dzieci w wieku 3-5 lat, kształcenie ustawiczne czy programy kształcenia dostosowane do lokalnych uwarunkowań warunkują pozytywne przemiany społeczno-gospodarcze.

Celem pracy jest wykazanie istotnej roli polityki spójności na rzecz poprawy jakości życia mieszkańców obszarów wiejskich w zakresie wyrównywania szans edukacyjnych. Na podstawie dotychczasowych doświadczeń można wnioskować, iż bez udziału środków unijnych dysproporcje w edukacji na linii miasto-wieś pod względem poziomu umiejętności uczniów w zależności od statusu materialnego i wykształcenia rodziców i pochodzenia [Kwieciński 2012] pogłębiłyby się zdecydowanie w perspektywie dłużej, niekoniecznie skwantyfikowanej wskaźnikami mierzalnymi. Należałoby się zastanowić nad jakością i wartością samych wskaźników, określających efektywność działań. Jedynym pewnym rozwiązaniem wydaje się planowe, nieprzypadkowe działanie, zakorzenione w środowisku lokalnym; należy zwrócić także uwagę na subiektywność problemu: „wieś nie wierzy słowom i obrazkom. Żeby uwierzyć, trzeba dotknąć, wiara nie przychodzi tu łatwo” [Kłodziński 2002].

2. Poprawa jakości życia mieszkańców obszarów wiejskich

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie (KSRR) [MIiR 2010] nadaje zupełnie nowy sens rozważaniom na temat polityki spójności. W 2020 r. polskie regiony mają stanowić lepsze miejsce do życia dzięki stworzeniu ram gospodarczo-społecznych i instytucjonalnych, które zwiększą szanse rozwojowe we wszystkich regionach, umożliwiając realizację aspiracji

² Zob. J. Krzyszkowski (red.), *Diagnoza sytuacji społeczno-zawodowej kobiet wiejskich w Polsce*, MPiPS, Warszawa 2008.

zamieszkujących je jednostek i wspólnot lokalnych. Również Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa na lata 2012-2020 [MRiRW 2012] za priorytetowy cel działań uznaje poprawę jakości życia. Czym jest więc pożądana jakość życia w odniesieniu do obszarów wiejskich?

Sama próba definiowania jakości życia [Rokicka 2013] wynika z różnic w poziomach skali, z oceny globalnych społeczeństw czy małych grup lokalnych. W latach 50. XX wieku A. Campbell utożsamiał dobre życie z konsumpcją, uzależniając je od stanu posiadania. W 1973 r. już wskazywano na elementy osobistej satysfakcji, w 1975 r. dołożono konieczny warunek szczęścia. Najczęściej jakość życia definiuje się w odniesieniu do konieczności zaspokojenia potrzeb jako: „poziom satysfakcji z zaspokajanych potrzeb w ramach realizowanego sposobu życia” [Wrzesień 2001].

Tabela 1. Analiza SWOT obszarów wiejskich w kontekście poprawy jakości życia mieszkańców³

Silne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • Korzystna struktura wiekowa • Wysoki odsetek ludzi młodych • Przedsiębiorczość mieszkańców • Silne więzi społeczne w obrębie społeczności lokalnych • Cenne walory przyrodniczo-krajobrazowe • Wysokie walory kulturowe i tradycje • Wzrost dochodów rolników • Rosnący dostęp do Internetu 	<ul style="list-style-type: none"> • Wysokie bezrobocie długotrwałe i ukryte • Ograniczona możliwość zatrudnienia poza rolnictwem • Niska mobilność zawodowa i kreatywność • Niskie wykształcenie • Ludzie o wyższym wykształceniu nie wracają na wieś • Duże zróżnicowanie rozwoju regionów • Niska świadomość ekologiczna • Niższy poziom dochodów wieś-miasto • Pomoc otrzymywana z UE (WPR) przeznaczana głównie na konsumpcję, nie na rozwój
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> • Kontynuacja dotacji z UE i państwa na rozwój przedsiębiorczości pozarolniczej (WPR i polityki spójności) • Rozwój i dywersyfikacja działalności pozarolniczej • Rozwój infrastruktury kulturalnej i ochrona dziedzictwa kulturowego • Poprawa infrastruktury technicznej • Podniesienie poziomu kształcenia i doradztwa • Rozwój systemu promocji regionów • Wzrost zainteresowania jako miejscem zamieszkania • Spadek dysproporcji w dochodach wieś-miasto 	<ul style="list-style-type: none"> • Marginalizacja obszarów wiejskich w polityce krajowej i UE • Brak kapitału inwestycyjnego • Ograniczenie środków na rozwój infrastruktury • Spadek poziomu wykształcenia młodzieży • Spadek i brak nowych miejsc pracy powodowany kryzysem finansowym • Ograniczona dostępność do wysokiej jakości usług publicznych • Marginalizacja poszczególnych regionów

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [Wigier (red.) 2012].

³ Zob. także: J. Wilkin, *Polska wieś 2012 – główne tendencje, zjawiska i problemy. Synteza raportu*, [w:] J. Wilkin, I. Nurzyńska (red.), *Polska wieś 2012. Raport o stanie wsi*, Wyd. SCHOLAR, Warszawa 2012.

Bogaty zbiór ujęć teoretycznych jakości życia prezentuje M. Łuszczuk [2013]:

- „godne warunki do życia w społeczeństwie: [...] dobra materialne, poczucie równości i sprawiedliwości, równe szanse w edukacji i zatrudnieniu, sprawiedliwy podział dochodu, humanizacja pracy, itp.”;⁴
- „subiektywna ocena sytuacji życiowej, uwzględniająca określoną hierarchię wartości” [Papuć 2011];
- „jest zbiorem czynników określających obiektywne warunki życia i subiektywnie odczuwany dobrobyt” [Glatzer 2006].

W odniesieniu do obszarów wiejskich istotnego rozróżnienia dokonuje M. Leźnicki, za B. Gałęskim [Leźnicki 2011], który zwraca uwagę na stopień zaspokojenia potrzeb życiowych wyrastających na gruncie społecznie akceptowalnego systemu wartości, uwarunkowań kulturowych, środowiska przyrodniczego, które w pewnym sensie definiuje warunki życia na obszarach wiejskich. W tym miejscu należy spojrzeć na specyfikę obszarów wiejskich, by móc określić podstawowe obszary wsparcia na rzecz poprawy jakości życia. Proponowaną analizę prezentuje tabela 1.

Z powyższych rozważań wynika jasno, iż szczególnie miejsce w kształtowaniu i poprawie jakości życia mieszkańców zajmuje edukacja⁵, jako sfera, w której wyrównywanie szans ma znaczenie strategiczne, podkreślając jednocześnie znaczenie wpływu pomocy finansowej z UE.

3. Edukacja jako istotny czynnik poprawy jakości życia mieszkańców obszarów wiejskich

Wyniki ankiet IERiGŻ w ramach Programu Wieloletniego 2004-2009. Ekonomiczne i społeczne uwarunkowania rozwoju polskiej gospodarki żywnościowej po wstąpieniu Polski do UE [Chmieliński, Otłowska 2009] świadczą o postrzeganiu wykształcenia przez mieszkańców obszarów wiejskich, niezależnie od rodzaju aktywności ekonomicznej, jako jeden z podstawowych czynników awansu społeczno-ekonomicznego i poprawy jakości życia. Edukacji przypisuje się coraz większe znaczenie, zwłaszcza z punktu widzenia dostosowań do wymagań lokalnego rynku pracy. Z. Kwieciński [2012] mocno akcentuje sprzężenie między poziomem podstawowej analfabetyzacji a jakością życia w dorosłości.

Podjętym tematem wyrównywania szans edukacyjnych na obszarach wiejskich, należy przytoczyć badania H. Radlińskiej, które już w latach 60. XX wieku zmierzały do wykrycia braków środowiska badanych grup dzieci i do zidentyfikowania czynników utrudniających ich rozwój. T. Kowalewski [2009] zauważa, że potrzeby edukacyjne są rezultatem interakcji pomiędzy jednostką a jej środowiskiem spo-

⁴ Zob. także: *Soziologie-Lexikon*, G. Reinhold, S. Lamnek, H. Recker, (eds.), Oldenbourg Verlag, München-Wien 1991.

⁵ Definiowana jako „spójny system kształcenia i wychowania obejmujący różne poziomy kształcenia, w formach instytucjonalnych i pozainstytucjonalnych”, [w:] *Strategia Rozwoju Edukacji na lata 2007-2013*, MENiS, Warszawa 2005, s. 26.

łecznym na gruncie rozwoju potrzeb intelektualnych, duchowych, moralnych, emocjonalnych, społecznych, zdrowotnych oraz estetycznych.

Zapewnienie równego startu edukacyjnego, powszechnego dostępu do usług instytucji opiekuńczych i edukacyjnych na różnych poziomach jest tym trudniejsze, im mniejsze jest środowisko. Utrzymujące się bariery komunikacyjne i finansowe powodują, że mieszkańcy obszarów wiejskich mają utrudniony dostęp do wykształcenia na wszystkich poziomach edukacji. Problemem jest dostępność do szkół i zajęć pozalekcyjnych i często niższy poziom kształcenia dzieci i młodzieży czy niedostatki wykształcenia u osób dorosłych. Jedną z najważniejszych form wpływających na wyrównywanie szans edukacyjnych od najmłodszych lat jest zapewnienie dzieciom z obszarów wiejskich i miast porównywalnego startu w procesie edukacji.

Wśród celów operacyjnych Programu Rozwoju Edukacji na Obszarach Wiejskich na lata 2008-2013 wyszczególniono działania na rzecz poprawy jakości i poziomu wykształcenia [MEN 2008, 2013], w tym m.in.:

- 1) wychowanie przedszkolne;
- 2) poprawa jakości procesu kształcenia;
- 3) podniesienie kompetencji nauczycieli;
- 4) wspieranie kształcenia ustawicznego – uczenie się przez całe życie;
- 5) zwiększenie dostępu do edukacji dla osób niepełnosprawnych;
- 6) aktywizowanie środowisk wiejskich do podejmowania działań o charakterze edukacyjnym, społecznym i kulturalnym;
- 7) rozwój umiejętności wykorzystania komputera oraz Internetu.

Monitoring zakładanych wskaźników wykazał wiele pozytywnych przemian w kontekście niwelowania dysproporcji w dostępie do edukacji, o czym świadczy przekroczenie zakładanych poziomów już w 2012 r.

4. Wyrównywanie szans edukacyjnych na obszarach wiejskich w ramach polityki spójności

Najistotniejszym uwarunkowaniem makroekonomicznym staje się współcześnie wysokość środków finansowych otrzymywanych z UE. Są one swoistym złotym środkiem dla rozwoju obszarów wiejskich. Inwestycje w rozwój infrastruktury, ochronę środowiska, zatrudnienie czy edukację powodują wzrost dochodów mieszkańców. Efektywność tych działań zależy jednak nie tylko od wysokości środków finansowych, ale przede wszystkim od kierunków przeznaczenia i sposobów ich wykorzystania. Proces wyrównywania szans edukacyjnych wymaga zaangażowania różnych podmiotów i obszarów aktywności społecznej. Państwo decydując o rozdziale środków na podstawie kompleksowej diagnozy braków edukacyjnych, obszarów wsparcia i doboru grup docelowych, tworzy ramy działań dla samorządów, które, osadzone w lokalnym systemie społeczno-gospodarczym, dokonują pewnych przeobrażeń.

Dotychczasowe doświadczenia pokazują wiele niebezpieczeństw w odniesieniu do władz samorządowych jako bezpośrednich realizatorów polityki spójności. Istnieje ryzyko pogłębiania dysproporcji, wówczas gdy zdolność finansową do realizacji projektów będą miały przede wszystkim gminy najbogatsze (szczególnie podmiejskie, w zasięgu funkcjonalnym aglomeracji), posiadające wyższy wkład własny aniżeli gminy biedniejsze, położone peryferyjnie względem ośrodków miejskich.

Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia na lata 2007-2013 [MRR 2007], stanowiące podstawę dla programów operacyjnych polityki spójności w Polsce, zwracają szczególną uwagę na spójność społeczną budowaną na podstawie pewnego procesu przemian jakościowych i ilościowych na rzecz wyrównywania szans rozwojowych i wspomaganie przemian strukturalnych na obszarach wiejskich, będąc w komplementarnym związku z Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (PROW) [MRiRW 2014a] w ramach Wspólnej Polityki Rolnej.

Wśród celów horyzontalnych NSRO wymienia się m.in.:

- a) poprawę jakości kapitału ludzkiego i zwiększenie spójności społecznej;
- b) wzrost konkurencyjności polskich regionów i przeciwdziałanie ich marginalizacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej;
- c) wyrównywanie szans rozwojowych i wspomaganie zmian strukturalnych na obszarach wiejskich.

Na szczególną uwagę zasługuje Europejski Fundusz Społeczny (EFS) jako instrument wspierający kierunki polityki w zakresie poprawy jakości życia, który wyrównywanie szans edukacyjnych określa poprzez [*Program Operacyjny...*]:

- udzielanie wsparcia na rzecz instytucji systemu oświaty i osób wobec barier środowiskowych, ekonomicznych, geograficznych ograniczających dostęp do edukacji;
- wzmocnienie atrakcyjności i podniesienie jakości oferty edukacyjnej systemu oświaty poprzez ukierunkowanie na rozwój kluczowych kompetencji i wzmocnienie zdolności uczniów do przyszłego zatrudnienia;
- tworzenie i wsparcie ośrodków wychowania przedszkolnego na obszarach o niskim stopniu upowszechnienia edukacji przedszkolnej.

Znaczenia nabiera ta „miękką” strona wsparcia, dopełniając działania w ramach założeń Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa na lata 2012-2020, stawiającej sobie za główne cele poprawę jakości życia na obszarach wiejskich oraz efektywne wykorzystanie ich zasobów i potencjałów na podstawie wybranych celów szczegółowych:

1. Wzrost jakości kapitału ludzkiego, społecznego, zatrudnienia i przedsiębiorczości na obszarach wiejskich.
2. Poprawa warunków życia na obszarach wiejskich oraz poprawa ich dostępności przestrzennej.

W projekcie PROW na lata 2014-2020 [MRiRW 2014b] ujęto 6 priorytetów wyznaczonych dla wspólnotowej polityki rozwoju obszarów wiejskich w ramach WPR, z czego jedynie Priorytet 6. (Zwiększenie włączenia społecznego, ograniczanie ubó-

stwa i promowanie rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich) wykracza poza wsparcie rolnictwa, sektora żywnościowego i ochrony środowiska przyrodniczego. Można zatem stwierdzić, że jedynie w powiązaniu z silnym wsparciem polityki spójności możliwe jest kompleksowe wsparcie rozwoju obszarów wiejskich w perspektywie 2014-2020⁶.

Zgodnie z KSRR w nowym okresie programowania większy nacisk ma być położony na wykorzystanie potencjałów terytorialnych poprzez zintegrowane interwencje ukierunkowane na poszczególne obszary. Większa decentralizacja wdrażania funduszy europejskich oznaczać ma nie tylko skierowanie na poziom regionalny znacznej części środków, ale również większą odpowiedzialność regionów, co z perspektywy poprawy jakości życia mieszkańców ma kluczowe znaczenie.

5. Zakończenie

Wśród 11 celów tematycznych, odnoszących się do strategii [*Europa 2020... 2010*], istotny z punktu widzenia dotychczasowych rozważań staje się cel 10 (Inwestowanie w edukację, umiejętności i uczenie się przez całe życie), wykorzystany do wyrównywania szans edukacyjnych mieszkańców obszarów wiejskich na wszystkich etapach edukacji formalnej, w kształceniu pozaformalnym i nieformalnym. Sprostanie powyższym wyzwaniom ma decydujące znaczenie dla poprawy jakości życia mieszkańców obszarów wiejskich, w szczególności tych o najniższym poziomie dostępu do dóbr i usług warunkujących możliwości rozwojowe, gdzie kumulacja barier o charakterze infrastrukturalnym, społecznym i ekonomicznym prowadzi do trwałej marginalizacji, a w konsekwencji wykluczenia społecznego. Wymaga to jednak zintegrowanych działań rozwojowych, mających na celu poprawę dostępu do infrastruktury technicznej i społecznej, wykorzystania i wzmocnienia potencjału endogenicznego regionów, rozwoju sprawnie świadczonych usług publicznych i prywatnych, w tym edukacyjnych, poczynając od wczesnej edukacji przedszkolnej, edukacji dorosłych, poprzez rozwój działalności badawczo-wdrożeniowej, transferu wiedzy, na wdrożeniu rozwiązań innowacyjnych kończąc.

Literatura

- Chmieleński P., Otłowska A., 2009, *Źródła utrzymania niechłopskich rodzin wiejskich*, Instytut ERiGŻ, Państwowy Instytut Badawczy, Warszawa.
- Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu*, 2010, Bruksela.

⁶ Umowa Partnerstwa określa kierunki interwencji w Polsce polityki spójności, Wspólnej Polityki Rolnej i Wspólnej Polityki Rybołówstwa. Przewidziano w niej, że w latach 2014-2020 środki z UE będą przeznaczane na te cele związane z rozwojem kraju, które wpisują się w cele strategii Europa 2020.

- Glatzer W., 2006, *Conditions and criteria for improving quality of life*, [w:] Ostasiewicz W. (ed.), *Towards Quality of Life Improvement*, The Publishing House of the Wrocław University of Economics, Wrocław.
- Halamska M., 2011, *Wiejskość jako kategoria socjologiczna*, [w:] Podedworna H., Pilichowski A. (red.), *Obszary wiejskie w Polsce. Różnorodność i procesy różnicowania*, Wyd. Instytutu Filozofii i Socjologii PAN, Polskie Towarzystwo Socjologiczne, Warszawa, s. 56-75.
- Kłodziński M., 2002, *Wybrane przykłady programów i inicjatyw na rzecz rozwoju przedsiębiorczości wiejskiej*, [w:] Kłodziński M., Fedyszak-Radziejowska B. (red.), *Przedsiębiorczość wiejska w Polsce i krajach UE*, Wyd. IRWiR PAN, Warszawa, s. 371.
- Kowalewski T., 2009, *Wybrane sposoby wyrównywania szans edukacyjnych*, *Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy*, Uniwersytet Rzeszowski, nr 14, s. 440-450.
- Kwieciński Z., 2012, *Pedagogie postu. Preteksty, konteksty, podteksty*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków.
- Leźnicki M., 2011, *Jakość życia jako przedmiot badań naukowych i refleksji*, [w:] Tyburski W. (red.), *Zasady kształtowania postaw sprzyjających wdrażaniu zrównoważonego rozwoju*, Wyd. Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń, s. 197-231.
- Łuszczyk M., 2013, *Poprawa jakości życia w skali międzynarodowej*, Fundacja Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków.
- MEN, 2008, *Program rozwoju edukacji na obszarach wiejskich na lata 2008-2013*, lipiec, z poprawkami z dnia 27.10.2009 r. oraz ze zm. z dnia 10.04.2012 r., Warszawa.
- MEN, 2013, *Sprawozdanie z realizacji w 2012 r. Programu Rozwoju Edukacji na obszarach wiejskich na lata 2008-2013*, Warszawa.
- MiR, 2010, *Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie*, Warszawa.
- MRiRW, 2012, *Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa na lata 2011-2020*, Warszawa.
- MRiRW, 2014a, *Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013*, Warszawa.
- MRiRW, 2014b, *Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020*, projekt, Warszawa.
- MRR, 2007, *Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013 wspierające wzrost gospodarczy i zatrudnienie*, Warszawa.
- Papuć E., 2011, *Jakość życia – definicje i sposoby jej ujmowania*, *Current Problems of Psychiatry*, no. 12(2), s. 141-145.
- Program Operacyjny Kapitał Ludzki szansą rozwoju zasobów ludzkich w regionie*, www.pokl.lodzkie.pl (27.09.2008).
- Rokicka E., 2013, *Jakość życia – konteksty, koncepcje, interpretacje*, [w:] Grotowska J., Rokicka E. (red.), *Nowy Ład? Dynamika struktur społecznych we współczesnych społeczeństwach*, *Księga pamiątkowa poświęcona Profesor Wielisławie Warzywodzie-Kruszyńskiej z okazji 45-lecia pracy naukowej i dydaktycznej*, Wyd. UŁ, Łódź, s. 166-194.
- Wigier M. (red.), 2012, *Wyzwania i ograniczenia długookresowego rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich w Polsce*, IERiGŻ, Warszawa.
- Wrześień W., 2001, *Jakość życia a pokolenie*, [w:] Wachowiak A. (red.), *Jak żyć, wybrane problemy jakości życia*, Wyd. Fundacji Humaniora, Poznań, s. 115.

**EQUALIZATION OF EDUCATIONAL OPPORTUNITIES
WITHIN THE FRAMEWORK OF COHESION POLICY
AS A WAY TO IMPROVE THE QUALITY OF LIFE
FOR RESIDENTS OF RURAL AREAS IN POLAND**

Summary: The article discusses the importance and advantages of cohesion policy to support rural areas in terms of equalizing educational opportunities in the context of improving the quality of life of residents. Having their own characteristics and being created by the subjective and objective factors of quality of life, rural areas struggle with developmental disparities in a wide spectrum of socio-economic development. Any action to improve the quality of life largely depends on external financial inflows from the European Union (EU). This study shows that regardless of their amount, only accidental activities determine the effectiveness of present and future projects.

Keywords: rural areas, quality of life, equal educational opportunities, cohesion policy.